

בשם י"י אל עולם

קובץ חופות התנים

סדר הקידושין והנישואין

כולל

תיאור השידוכין האירוסין והנישואין בתימן
יוצא לאור לראשונה מתוך ספר אור הנ"ר כת"י

מזכרת מנישואי ידידנו הנכבד
הרב שילה יגאלי הי"ו
עם בת גילו נ"א למשפחת עברון מנב"ת

ט"ו מנחם אב
בני ברק ה'תשע"ה, ב'שכ"ו

יו"ל ע"י

קרן מעשי נסים פעולת צדיק אור ההלכה

לק"י

אקדמות מלין

מתוך שבח והודיה להשם יתברך על כל טובו וחסדיו אשר גמלנו, וברגשי גיל ושמחה, הנני מגיש בזה כמזכרת חיבה וידידות לכל מכירינו וידידינו יצ"ו, קובץ **חופות חתנים** זה, כפי שאנחנו נוהגים כיום הלכה למעשה, הכולל גם פרק אחד מתוך כתבי אאמו"ר זצ"ל היוצא לאור לראשונה, לרגל יום חתונתו ויום שמחת ליבו של ידידי הנעלה ויד ימיני כש"ת **הרב שילה יגאלי** נר"ו, בנו של אלופי ומיודעי הרה"ג שלמה יגאלי זצ"ל. הוא המשב"ק המוציא והמביא, שיסד במו ידיו ובעשר אצבעותיו את מוסדות **יד מהרי"ץ**, אשר בכל הארץ והעולם יצא קוום, ובשנה זו מלאו מאתיים ועשר שנים לאסיפתו של מהרי"ץ לבית עולמו, זיע"א.

תפקיד משב"ק כל-כך מתאים לו ולכשרונותיו אשר חננו בורא כל, בפרט שגדל והתחנך בבית של תורה והנהגה ציבורית. ומעתה שאינו עוד פלג-גופא, יהי רצון שכן ירבה וכן יפרוץ, ויוסיף עשר מעלות בקודש.

גולת הכותרת של פעולותיו, להפיץ ברבים ביד רמה את מסורת עדתנו הקדושה, כי **נשאים מחוברים למסורת ולמנהגים**, לכן נאה ויאה כעת פרסום פרק זה לתועלת הציבור. בפרט שבחודש זה שנה זו ביום ו' מנחם אב, מלאו כ"ג שנה לאסיפת אאמו"ר זצ"ל לבית עולמו. הוספנו מקצת הערות וביאורים, ועוד חזון למועד בעזרת ה"ת, בספר **אור הנ"ר**, ראשי תיבות ה'רב נ'סים ר'צאבי. אכ"ר.

הצב"י **יצחק** בן כמהר"נ **רצאבי** יצ"ו

סדר אירוסין ונישואין

הלכות אירוסין ונישואין בקיצור

א. המנהג שפני הכלה מכוסים בבגד שאינו שקוף ממש, אלא באופן שהיא רואה ואינה נראית:

ב. לא נהגו שהחתן עם שושביניו הולכים לכסות פני הכלה:

ג. יש להקפיד מאד שלא יכנסו כלל נשים אצל הגברים גם בזמן החופה. והיה מחניך קדוש:

ד. הקניין עושים בשעת קריאת הכתובה לפני תיבת "וקנינו":

ה. מנהגינו לעשות הייחוד, מיד לאחר שבע ברכות, דלא כמנהג הספרדים:

ו. אין מנהגינו שהחתן אוחז את הכלה בידו ומוליכה לחדר הייחוד, ואדרבה נחשב זה אצלינו לגנאי ופריצות:

מנהג גרוע נתפשט בזמנינו, לומר את השירה **לפלח הרמון** תוך כדי שהכלה באה לחופה. ובאופן זה מתפרשים הדברים האמורים בשירה זו, כמוונים אליה חלילה. תצילינה אזניים משמוע. ואין הכוונה אלא על השכינה, שמחבר השירה הקדוש, משתוקק ונכסף אליה, באמרו לבבי ולבבה באהבה נקשרו, אני ארבה מוהר תנו לי העלמה, וכדומה. על כן צריך לבטל זאת, ולהנהיג מחדש לומר אז את השירה **בוא לשלום חתן וכו'** גם שִׁמַּח בכלה וכו', וכדלקמן. או את השירה **יא מחיגה**. ואת השירה לפלח הרמון אפשר לומר בזמן אחר.

קודם הברכות, בזמן שהחתן והכלה באים, יאמר המשורר פיוט זה:

בוא לשלום חתן ג"פ	ושמחה במתן:
בוא במעגל* צדק	איש מחזק בדק
הוד ככוכב שחק	נין מכנה איתן:
לך בשיר ותהלה	קום קדם בסגלה
גם שמח בפלה	בוא לגן הביתן:
ייטבה לבך	בין בני עמך
יענו אשריך	שומרי משמרתן:
ביתך יבנה	תשאלה תיענה
קנמן עם קנה	מר דרור מקטרתן:
גם ותראה קומה	למנוחה דומה
אור כאור החמה	אש סביב מחנותן:
צור תהלל לשמו	יראה את נעמו
אז תהא בשלמה	או כאחיו נתן:
ושמעה בן יוסף	הוא ראותך בוסף
אוהבך ראש וסוף	אומרים שירתך:

מביאים כוס יין, והרב המקדש פותח ואומר

כוס ישועות אשא, ובשם יי אקרא: הודו ליי כי טוב, כי לעולם חסדו:

סברי מרנן: והשומעים עונים לחי:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו,

והבדילנו מן העריות, ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו

את הנשואות על ידי חפה וקדושין. ברוך אתה יי, מקדש

ישראל:

* כצ"ל בזמנינו שאין עושים את הנישואין "בשעת" המזל צדק, וכמ"ש בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר הלכות מעונן סימן קמ"ח הערה ט"ו ד"ה ולא עוד.

ושותים מן הכוס, המברך, החתן והעדים. ואח"כ מקדש החתן את הכלה ואומר לה

הֲרִי אֶת מִקְדָּשְׁתְּ לִי בְּטַבְעֶת זֹה, בְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל:

וכשמסיים, נותן הטבעת על אצבע (הסמוכה לאגודל) הכלה בידה הימנית.

ממלאים כוס (יין - מיץ ענבים) פעם שניה, ואומר החתן (בקירוי)

מִקְדָּשְׁתְּ לִי וּמֵאֲוָרְסֶת לִי, אֲנִי חֲתָנָא, פְּלוּנִי בֶּר פְּלוּנִי, וְאֲנִתִּי

בְּלֶתָּא בְּתוּלֶתָּא (או גְּרוּשָׁתָּא או אֲרֻמְלֶתָּא או חְלוּצָתָּא או יְבָמָתָּא)

פְּלוּנִית בֶּת פְּלוּנִי. בְּחֻמְרָא דְּבִכְסָא הָדִין, דְּבִיָּה תִּיעֲלִין,

לְרִשׁוּתִּי לְדִידִי, בְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל:

[פירוש, מקודשת לי ומאורסת לי, אני החתן פלוני בן פלוני, ואת הכלה הבתולה

(גרושה, אלמנה, חלוצה, יבמה) פלונית בת פלוני, ביין שבכוס הזה, שבו תיכנס

לרשותי לעצמי, כדת משה וישראל]:

ומוסר הכוס ביד הכלה, ושותה כולו או מקצתו.

החתן מתעטף בטלית חדשה ומברך שהחיינו, ויכלול בכוונתו גם את מצות

הקידושין וכן בגדים וכלים חדשים שקנה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיָּמָנוּ

וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

הרב קורא את הכתובה. וכשמסיים, פותח ואומרים עמו כל

הקהל פזמון זה על סדר אלפא ביתא, לפחות עד אות יו"ד:

לוֹבֵשׁ מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
מֶלֶךְ מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
נוֹרָא מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
סוֹמֵךְ מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
עוֹזֵר מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
פוֹדֶה מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
צָדִיק מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
קָדוֹשׁ מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
רְחוּם מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
שְׂדֵי מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
תּוֹמֵךְ מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:

אֶהוֹב מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
בְּרוּךְ מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
גָּבוֹר מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
דָּגוּל מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
הַדּוּר מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
וְתִיק מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
זְכָאִי מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
חַנּוּן מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
טָהוֹר מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
יָחִיד מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:
פְּבִיר מֵהֶר הַמּוֹר, נָתַן לִי מוֹרָשָׁה:

ומסיימים

מוֹרָשָׁה נְחֻלְתִּי, וְקַבְלְתִּי בְּקֶדְשָׁהּ:
בְּקֶדְשָׁהּ שְׁמַעְתִּי, כִּי יָקַח אִישׁ אִשָּׁה:
אִשָּׁה טוֹבַת מְרָאָה, מְאוֹרָסָה מְקֻדָּשָׁה:
הִלְלוּיָהּ כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

בסיום הפזמון נותן החתן ביד הכלה הכתובה בפני עדים, ואומר לה תחילה (בקירוי)

סְבִי שָׁטֵר בְּתַבְתִּיכִי, וְכָל מְאִי דְחַיִּי לִיכִי כְּתִיב בְּגִיּוֹהּ, דְּבַהוֹן

תִּיעֲלִין, לְרִשּׁוֹתַי לְדִידִי, כְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל:

[פירוש. קחי שטר כתובתך, וכל מה שמגיע לך כתוב בתוכה, שבהם תיכנס

לרשותי לעצמי, כדת משה וישראל]:

וממלאים כוס יין פעם שלישית, ואומר הרב

כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֶשָּׂא, וּבִשֶׁם יְיָ אֶקְרָא: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:

סְבִרִי מֶרְנֵן: והשומעים עונים לחי:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:

[בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא (עֲצִי) (עֲשֵׂבִי)

(מִינִי) בְּשָׁמִים:]

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהִכֵּל בְּרָא

לְכַבּוֹדּוֹ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת-

הָאָדָם בְּצִלְמוֹ, בְּצִלְמֵ דְמוּת תְּבִנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ

בְּנֵן עֲדֵי עַד. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, יוֹצֵר הָאָדָם:

**שׁוּשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגִּל עֲקָרָה, בְּקִבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ
בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:**

**שִׂמְחָה תְּשַׁמַּח רַעִים הָאֲהוּבִים, בְּשִׂמְחָהּ יִצְרָךְ
מִקֶּדֶם בְּגֹן עֶדֶן. בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח חֲתָן וְכֻלָּהּ:**

**בָּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא
שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֲתָן וְכֻלָּהּ, גִּילָה וְרִנָּה, אֲהָבָה אֲחוּהָ
שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה, יי אֱלֹהֵינוּ, יִשְׁמַע מִעֲרֵי יְהוּדָה
וּמַחֲצוֹת יְרוּשָׁלַם, קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חֲתָן
וְקוֹל כֻּלָּהּ, קוֹל מַצְהָלוֹת חַפּוֹת חֲתָנִים מִמִּשְׁתָּה*,
וְנַעֲרִים מִנְּגִינָתָם: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח חֲתָן עִם
הַכֻּלָּה:**

וממשיך לומר הנוסח דלקמן על הכוס, ואין בזה משום הפסק כמו שפסק
מהרי"ץ, מטעם שהם מעניין הברכה:

**הָא מְכַשְׁטָא, הָא מַצְלָחָא. מִימְרָא דְשִׁמְיָא יִשְׂרָאֵל תִּקְנִיתָא בְּאוֹרְחָא
הָדָא. הַצְלָחָה וְסִימְנָא מַעֲלִיא בְּאוֹרְחָא הָדָא. יִרְבּוּ שְׂמֻחוֹת בְּיִשְׂרָאֵל
בַּיּוֹם הַזֶּה. יִהְיוּ שְׂשִׁים וְשִׁמְחִים וְטוֹבֵי לֵב. אֱלֹהֵינוּ הַנָּבִיא בְּמַהֲרָה
יָבִיא אֲלֵינוּ וְיִשְׁמְחֵנוּ. יִשְׂמַח חֲתָן בְּכֻלָּהּ, וְכֻלָּהּ תְּשַׂמַּח בְּחֲתָן. יִפְרוּ
וְיִרְבּוּ גַם שְׂנֵיהֶם. אֵב הַרְחֵמֵן יַצְלִיחַ לְחֲתָן הַזֶּה וּלְכֻלָּהּ הַזֹּאת וְיִטַּע
שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. וְאִמְרוּ אִמֵּן:**

**כָּלֵל הַבְּרָכוֹת הָאֵמוּנוֹת בְּתוֹרָה וּבְמִקְרָא וּבְמִשְׁנָה וּבְגִמְרָא וּבְהִלְכוֹת
וּבְאֲגָדוֹת, יִתְקַיְּמוּן בְּךָ וּבְזִרְעֶךָ וּבְזִרְעַי וּבְזִרְעֵי כָל הַדּוֹרוֹת. וְכָל**

* כן הגירסא הנכונה גם בתכלאל כת"י קדשו של מהרי"ץ, ואכמ"ל.

רְבוּתִי הַמַּסְבִּין כָּאֵן וְכָל יִשְׂרָאֵל. כֻּלָּם יִהְיוּ בְּכֻלָּל בְּרָכוֹת אֱלֹהֵינוּ. כֵּן תִּהְיֶה
רַעְיוֹן מִן שְׂמִיָּא וְאִמְרוּ אִמֵּן:

ושותים מן הכוס, המברך, החתן והכלה.

אח"כ נותן אבי החתן (או הרב מסדר הקידושין) אפר בראש החתן במקום
הנחת תפלין, ואומר

לְשׁוֹם לְאַבְלֵי צִיּוֹן, לְתֵת לָהֶם פָּאֵר תַּחַת אֶפְרַיִם:

ואח"כ אומר החתן (בקירוי)

**אִם אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּרְבֶּק לְשׁוֹנֵי לְחֻפֵּי אֵם
לֹא אֲזַכְּרֶכִּי, אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמַחְתִּי:**

ושובר את הכוס (אם רצונו בכך, ולפי מנהגינו אין צורך). ואומרים כל הקהל

**וְהִלְלוּ-יָהּ מְאֹד מְאֹד יִתְבָּרְכוּ יְלֵדֵי טְהָרָה. נְבִיאִים* וְחֲסִידִים
יֵצְאוּ מִזֹּאת הַנִּעְרָה. כְּמֶרְכָּבִי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה:
וְהִלְלוּ-יָהּ.**

* כך הוא בכל הנוסחאות שבדקתי, ראשונות ואחרונות, וכן שגור בפינו. ברם לפום רהטא לא
זכיתי להבין מדוע אנו מברכים ומבקשים דבר שמציאותו רחוקה מאד בזמן הזה. הא ניחא
אי הוה גרסינן "צדיקים" וחסידים. ומהרי"ץ בעץ חיים דף קפ"ג ע"ב הזכיר הלל זה, אך לא
הביא הנוסח בשלמותו, לפיכך לא ידענו כיצד גירסתו בזה. והמקום ב"ה יאיר עינינו במאור
תורתו אכי"ר. ומ"מ אפשר ליישב שהכוונה כי במהרה יבוא הגואל, ותחזור הנבואה לישראל.

סדרי שידוכין אירוסין ונישואין בתימן

מתוך הספר אור הנ"ר כת"י

מאת הגאון מוהר"ר נסים (נחום) רצאבי זצ"ל

ראב"ד ומאריה דאתרא עיר רצאבה ואגפיה, תימן

תנן בן שמונה עשרה לחופה^[1]. וילפא מתשע עשרה אדם כתובים בפרשת בראשית בגו דפא, מן ויאמר אלהים נעשה אדם^[2] עד ויבן ה' אלהים את הצלע^[3] ומקומה נרפא. חד לגופיה, פשו להו שמונה עשרה לדרשה פריסא כשושיפא. ועוד, מפסוק והו"א^[4] מספר שמונה עשרה מנופה. אך את זה לאיש להימלט מקליפה. אבל האשה כנפי יונה נחפה, אינה נשאת הרבה מצפה, ובשתיים עשרה שנים ויום אחד ניצלה מחרפה, מבבתוליה^[5] בתולה י"ב מאושרת מיופה. ויש שאינם מעיזים לדרוש בנושא זה וחושדים עצמם בחוצפה. ויש נמנעים מפחד פן תתרוקן הקופה, דִּהְיֶה מליא נְחָשָׁא דהבא וכספא, ועבדא להון שיתת עסר גפין לכל אפא ואפא:

ואף על פי שאיני מוסמך, לא אחשוך עטי מלכתוב איזה סיפור או מנהג וכולי האיי ואולי לדורות הבאים יראה כעין מסמך, איך נרקמו בגלות חיי הָרֶשׁ החלש הַדֵּל והַמָּךְ, והבחור העשיר הדוהר כסוס וְרֶמֶךְ, וימצא באמתחתם כל סיפור מעין וחי אחיך עמך. ובראש ובראשונה, לרשום לפנינו על מנהגי הנישואין, בקוצר רוח ותשבות-כח מסבול חומר ולתך ואיפה וסאין. שבהגיע זמנו של-כל אדם להתחתן, נעלמו מעיניו הפירושים של-ויחל וימתן, וייחל ויתמתן, ומפנות מקומן להתרפסות של-אמצא חן בעיניכם ואשר תאמרו אלי אתן:

וכשנתקל בדרכו זאת בקשיים, לא יתגודד בחרבות ורמחים, אף לא בתער. ותחת זה שאוג ישאג על נוהו כאריה ביער, משתדל לגשר על הפער, אשר

[1] אבות פרק ה' משנה כ':

[2] בראשית א', כ"ו:

[3] שם ב', כ"ב:

[4] והוא אשה בבתוליה יקח, ויקרא כ"א, י"ג:

[5] הכוונה לתיבת בבתוליה שבפסוק הנזכר לעיל, שהוא אותיות בתולה י"ב, כלומר בת שתיים עשרה שנה. ועיין בעל הטורים שם, וחמדת ימים למהר"ש שבזי פרשת מטות דף רכ"ה ע"ב.

נוצר בינו לבינה שהיא עתה בבחינת נער, עלומת ה"א כידוע לבאי השער. ולכן הוא^[6] הוא מִטָּה שכמו לסבול כל עול טורח וצער, ומחפש לו סרסור בתנאי פקח ולא בער. שליח מאומן לקלוע למטרה, מאלה שעומדים בראש השורה, ונכנסים בעובי הקורה, המבין כל רמז כל הערה. שלא יאמרו עליו מחר מחרתיים, אפרו אפר מְקָלָה ומימיו מי מערה:

ואז נושא השליח את עיניו, אל ההורי"ם הורי הנערה, מדבר בקצרה. אם השעה מאירה, והשפה משותפת וברורה, העניין נגמר מהרה, על הרוב בפשרה, ובלווי שיר שבח וזמרה. ואם לאו, נפרדים בהגינות ועדינות, בלי שברון-לב ונפש מרה. כך אומרים בלשון ערב, בלס מגִטָּא בבלס, הי בר והו עלס, לא ינדמו עלא בְּפָרָה ולא יְהוּמוּ גִלְס, מא שגן אלא אלפלס^[7]:

ואם עלה בידו לְקַשֵּׁר את הצדדים, מזמינים עדים, מעידים על סכומי כסף ובגדים, נזמים וצמידים, ומקבל עליו אף תנאים כבדים, כאות הוקרה לנכבדים וידידים. הזמן נקבע, ליום בו החוב נפרע, כי אין נגרע. ואחר הסיכום הזה, עושין סעודה צנועה, קורין לה עֲשָׂא אֶלְכֻטָּבָה^[8]. וזהו הנקרא שידוכין, תרגום ותשקוט הארץ^[9], ושדוכת ארעא^[10]:

שבעה ימים לפני החתונה, מאירה כל פנה. אותם שנוכחו בעת השידוכין, מקבלים הזמנה. בפניהם מונה מודד ושוקל כל מה שמוטל עליו לתתו, דבר

[6] מכאן עד סוף ד"ה שבעה, עיין מ"ש בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר חלק אבן-העזר הלכות שידוכין סימן ר"ה אות ס"א ד"ה וראיתי.

[7] וזה תרגומו לפי עניינו, תאנים מכוסים בתאנים, היא חטה והוא כוסמים, אין מתחרטים על הַשְּׁכָמָה בבוקר, ואין דואגים על האיחור בין הערביים, אין להצטער אלא על מי שהתרושש. דהיינו שירד מנכסיו והֶעָנִי. וכוונת המשל שהעניין נסתיים בשתיקה, בלא להוציא דיבה ולהטיל פגם על שום צד, כתאנים המכסים על תאנים, וכעין בני משפחה שמחפים זה על זה כדאיתא בשבועות דף ט"ל ע"א. ואין להצטער שלא יצא העניין לפועל, כי עלי-כַּלְפָּנים לא היה הפסד ממון. והכוסמים שהם מין חטים, נקראים אצלינו בלשון ערב בשם עֶלְס, וכמ"ש בס"ד שם בחלק יורה-דעה הלכות הפרשת חלה סימן ק"ע הערה א'. ולפי שהכוסמים קשים יותר מן החטים, המשיל את האיש בהם, כיון שטבעו קשה מן האשה כידוע, וכמו שביארנו בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת יתרו על פסוק ותגיד לבני ישראל: [8] פירוש סעודת השידוכין. "עשא", היא שם לסעודה הנערכת בלילה, ולא ביום. כי ההיא כשנעשית בצהריים נקראת בל"ע גְּדָא, ובבוקר צָבוּחַ, כידוע:

[9] שופטים ה', ל"א:

[10] עיין מ"ש בס"ד בש"ע המקוצר הלכות שידוכין סעיף ט"ו:

בעתו, גם כלכלת שבוע ימים עבור בתו^[11]. משלוח זה כולל חטים, שמן, קטניות לקליות, קפה, תבלין. אפילו החנא. כל זה מובל בשמחות וגיל על ידי החתן וסיעתו, נקרא בשם "מְנִיין", לפי העניין^[12]. נשארים אצלם לשעה, לשם נחת ומְגָעָה. אחר כך מתירין החבלים, והשקים מאלהן נופלים. בעל-הבית נוטלן, משקה האורחים ופותרן:

ומהיום ההוא ומעלה מסתננים הצעירים לרקוד ולשיר, מי בפה ומי במכשיר^[13], מנהג אחד לעני ועשיר. ותוקף החתונה אינו רק שלושה ימים. למשל, אם הכנסת כלה^[14] ביום ששי, מקדימין לשחוט מיום רביעי השכם בבקר. ומיד מודיעים לכלה, יוצאת בלוית חברתה כשהיא מעולפת^[15] בצעיף מפוספס מְאָדָם. מקבלת פקודה מחברתה לפסוע על הדם. לא אדעה טעמו של-דבר, מה לתבן את הבר:

גמרו להפשיט, הבדוק מוציא הריאה ולאיש נאמן מושיט. ובעת נפחתה מושלך הַס הנקרא שיט^[15]. הכל צופין בה ברתת וחרדה, גם בפני המארי הנלאה מעבודה, אשר ממשמש בזו, ומעיין בזו ועובר מהאונות אל האומות ומשם אל הורדא, מעלה ומוריד ובוחן בהפרדה. ואם שלימה היא מכה עליה באצבע צרידה, ואז הכל פוצחין כלה נאה וחסודה, בעקבותיו תבא ברכה לקול הצעדה:

לאחר שגמרו ההפשט הניתוח הניקור והביקור, מחלקים השור או הפרה לשמונה חלקים שוים, חמשה נוטל החתן, שלשה הכלה, אשר אצלה אוכלות הנשים בליל החנא, ואנשים אצל הוריה בליל הקידוש. ואצל החתן מתחילים מסעודת צהרים של-יום רביעי, וליל חמישי ובוקרו וסעודת הצהרים, ויום ששי בקר וצהרים:

[11] עיין מ"ש בס"ד שם הערה נ"ה ד"ה וביורה:

[12] רמז שצריכה למנות מאז שבעה נקיים, ועיין מ"ש בס"ד בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ כרך שלישי הלכות כלה שתבעה לינשא סימן ו' סק"ה דף רס"ז ד"ה ועוד:

[13] הכאה על פה, הנקרא תנפה:

[14] עיין מ"ש בס"ד בעיני יצחק שם הלכות קידושין ונישואין סימן ר"ו אות צ' ד"ה והנראה:

[15] פ"י, מכוסה:

[15*] כדפירש רש"י על פסוק ויהס כלב (במדבר י"ג,ל') הרוצה לשתק אגודת אנשים, אומר שי"ט:

סדר^[16] הישיבה בכל מסיבה כך הוא, המארי מימין החתן, ומשורר משמאלו. ובעת שמחלק מיני מתיקה לרקדנים, אלה שעל ידו נהנים יותר, דרך כבוד. ומעולם לא פסקו תלוונות, פה ושם בריות רוטנות:

טורח רב היה בחתונות, מנדדים שינות, אנשים ונשים בנים ובנות. אך הכל שמחים אפילו יתומים ואלמנות, גרושות ועגונות. שְׁשונות בכל פינות. נשים שואבות מים, מבארות נהרות ומעינות. חטים טוחנות, לשות אופות ומבשלות בליווי נגינות. רצות מתרוצצות בכל בית להזמנות, בפני כל בעלת-בית מתחננות, שלא יהא מצֶדן איחור, פגם וחסרונות. בפרט בפני הנשים העדינות השאננות, שהזמנתן כפולה ומכופלת בשתים שלש טונות. ושאם במקרה רָבו במשך הזמן, והטיחו זו בזו עולבונות, מבקשות סליחה לכל העוונות:

המאומנות^[17] והנאמנות, מביאות אֶתֶן עציצים בהשאלה או במתנות, נקראות בערבית מְזֶאֶהָר, צבועות במראות שונות ומשונות, מרהיבות עינים ודמיונות, ועל שפתן יעלה סביב סביב פרחי גִּגֹּת וגנות^[18]. ולמה הן באות. הן מוצגות לפני כל חתן וכלה בזמן ישיבתן, ומועברים לפניהם בזמן הליכתן. וכל זה נוסף על שתי נרות ארוכות ועבות, נקראים בערבית שמע כֶּמֶס, נרות אלו דולקות תמיד לפניהם בשתי הלילות, שהן ליל הַחֲנֹא^[19] והקידוש:

זמן^[20] הסעודה הגיע, וכל הקרואים באים באין מפריע. ואחר שהתיישבו במקומותם, השמשים באים עם כלי רחצה, כל אחד בידיו שנים, מערה ומקבל. המארי נוטל ידיו תחילה. תכף סודרו השולחנות, ומיד הוגש האוכל. ואז החתן עומד, נוטל מעל השולחן ככר-לחם אחת, ואומר ברשותכם רבותי

[16] מכאן עד תיבות דרך כבוד, עיין מ"ש בס"ד בעיני יצחק שם הלכות שבעת ימי המשתה סימן ר"ז אות קכ"ט:

[17] עיין מ"ש בס"ד בקיצור בעיני יצחק שם הלכות קידושין ונישואין סימן ר"ו אות רל"ו ד"ה כמורכן:

[18] ועיין שבת דף קי. רש"י ד"ה דכי נח:

[19] עיין בעיני יצחק שם הערה קל"ג:

[20] מכאן עד תיבות לכבוד החתן והכלה שבד"ה גמרו, העתקתי בס"ד בקיצור קצת בעיני יצחק שם הלכות קידושין ונישואין סימן ר"ו אות קכ"ג. ומתיבת השמשים עד תיבות ככר לחם אחת, גם בהלכות שבעת ימי המשתה סימן ר"ז אות קכ"ט:

אברך, והם עונים ברשות שמים^[21]. מתחיל פותח את ידך וגו'^[22], ברוך וכו' המוציא לחם מן הארץ, וכולם עונים אמן. אוכל פרוסת הבציעה, וחוזר ומחלק לאלה הסמוכים על שולחנו, ושאר השולחנות גדול שביניהם מחלק להם מפת שלפניו^[23]. השמשים מסתובבים משולחן לשולחן, כשבידיהם כלים מלאים תבלין ומלח כל מין לבד. ומתבלין המרק מפעם לפעם, כדי להרבות טעם:

גמרו לאכול, וכל עין שור תשור, מתי יתחיל המארי את הקישור^[24]. ומה טוב ומה נעים אם הוא מפולפל. ואם לאו, חס ושלום יצא בראש מושפל. אחר־כך פותחים במזמור למנצח על שושנים וגו'^[25], שרים אותו במקלה, לכבוד החתן והכלה. אחר־כך מזמור לדוד ה' רועי וכו'^[26]. ואז נטילת ידים, אחריה בסמוך לה ברכת המזון:

ואז כל אחד תופס לו מקום אשר ממנו יכול ליטור וליקום, ממש כאלופים מסובלים, לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים. ומה^[27] היו הפסקות משמשות, שירות ותושבחות גדושות. וכך חוזר הלילה, עד שליש הלילה^[28]. והנשים אחרי שגמרו לצבוע את הכלה, מקצתן יוצאות עם נשי קרובי החתן, כדי להביא לו את הקנא, ומנורה עטורה נרות דולקות. רוב שירתן קילוסין לחתן ולהוריו, בפרט אם הם בני־תורה. ניגשים אליהן שני אנשים, אחד נוטל הקנא ואחד המנורה, ופותחים בשיר וזמרה. צובעים ידי החתן ורגליו^[29], וכל אחד נודר נדריו, כיד ה' הטובה עליו. וכמעט אין ישנים כל הלילה הלילה:

[21] עיין שם בהלכות שבעת ימי המשתה סעיף ז', ובחלק אורח־חיים הלכות בציעת הפת סימן כ"ח הערה כ"ב:

[22] עיין שם בהלכות בציעת הפת סוף סעיף ג':

[23] ויש שכל אחד משאר שולחנות, בוצע לעצמו, כמ"ש בס"ד שם בהלכות שבעת ימי המשתה הערה נ"ז ד"ה ולפי:

[24] עיין שם בהלכות סעודה סימן כ"ט הערה י"ד ד"ה בסעודות:

[25] תהלים מ"ה, א':

[26] שם כ"ג, א'. ואחר־כך אומרים למנצח בנגינות וכו' כרגיל:

[27] מכאן עד סוף הפיסקא, העתקתי בס"ד בעיני יצחק שם הלכות קידושין ונישואין סימן ר"ו אות קכ"ט:

[28] עיין שם הערה קכ"ה:

[29] עיין שם הערה קכ"ח:

בבקר השכם, רבים סועדים את לבם אצל החתן. אך צהרים לכל היא, שיא השמחה עד התגלחת, והליכה למקלחת. טבל עלה ונסתפג והחליף שמלותיו, ומפנים אותו אל בית הכלה. מוצאים את הכל מוכן ומזומן. אוכלים ושותים ושמחים ועורכים את הקידוש. וזה סדרו:

מוזגים^[30] כוס ראשון, המארי נוטלו ביד ימין ואומר^[31] סברי מרנן, השומעים אומרים לחיי. ומברך בורא פרי הגפן. ומקרא את החתן ברכת אירוסין מלה במלה כפי תפיסתו^[32] עד סופה. ושותים הכוס, המארי החתן והעדים. החתן^[33] מראה למארי כסף הקידושין, המארי מראה לעדי הקידושין שהוזמנו מכבר^[34] רואים בו הופכים בו, פוסקים "כסף טהור עובר לסוחר". מחזיק^[35] אותו עד עת בוא דברו^[36]. מוזגים כוס שני, ונותנו המארי ביד החתן, ואומר לו, אמור מקודשת לי ומאורסת לי וכו' בחמרא דבכסא הדין וכו' כדת משה וישראל. החתן נותן לכלה ושותה את כולו^[37]. ולפי שאין שמים את הכסף ביין מפני חשש סכנה כידוע^[38] חוזר ואומר לה הרי את מקודשת לי בפרוטה זו כדת משה וישראל:

קורין את הכתובה עד וְקִנְינוּ, מפסיקין וקונין ממנו. נוסח הקנין הנהוג אצלנו תמצא... גמרו לקרות הכתובה, וחתמו שני העדים, קיפלוה ונתנוה למארי ומושיטה לחתן, ואומר לו, אמור סבי כתובתיכי וכו':

[30] מכאן עד תיבת והעדים, העתקתי בס"ד בעיני יצחק שם הלכות קידושין ונישואין אות ש"י ד"ה ובקול:

[31] כוס ישועות וגו'. ולא ידעתי למה השמיטו, כי לפי זכרוני הוא עצמו נהג לאמרו. ועיין שם הערה ש"ו:

[32] ר"ל אם הוא בקי ומבין, מקרא אותו בבת אחת כמה וכמה תיבות. ואם לאו, מצמצם, וכמ"ש בס"ד שם הערה רצ"ג ד"ה וכך:

[33] מכאן עד תיבות עובר לסוחר, העתקתי בס"ד בעיני יצחק שם הלכות קידושין ונישואין אות ש"ל ד"ה וזה:

[34] ועיין שם הערה קע"ט והערה קפ"ה:

[35] מכאן עד סוף הפיסקא, העתקתי בס"ד בעיני יצחק שם הלכות קידושין ונישואין אות שצ"ט ד"ה ואדוני:

[36] נראה כוונתו שנשאר בנתיים ביד הרב, עד לאחר שתשתה הכלה. וזהו שכתבתי לעיל מינה התם ד"ה לאידך, שכפי הנראה ישנם מקומות שלא החזיק החתן את המטבע, בעת אמירת נוסח מקודשת לי. וכן היה מובן לי גם מתוך מה ששמעתי מחכם אחד על מנהג מקומו:

[37] עיין שם הערה שצ"ו:

[38] כדלעיל התם ד"ה ודע:

מזגו כוס שלישי, ואחד אומר עליו כל **שבע ברכות** עד סופן. אחריו אומרים והללויה מאד מאד יתברכו ילדי טהרה, נביאים וחסידיים יצאו מזאת הנערה, כמרדכי ואסתר בשושן הבירה, והללויה. וכל העם על מקומו יבא בשלום, אין שינה ואין חלום. וברוך אשר הביאנו עד הלום:

ביום ששי, שהוא למעשה שלישי, אחר גמר סעודת שחרית, מניחין על השולחן את השארית, ואומרים קישור וברכה בלשון של-זהורית. ואז החתן מצחצח ידיו ורגליו מן הצבע בנתר ובורית. והולכים במקלה, להביא את הכלה. ועל הרוב היא גרה עם בעלה, בבית הוריו, בניגוד לאמור אם ידור גדי עם נמר, תדור עלה עם חמותה^[39]. כל זאת ידעה מראש, כי כלה וחמותה, הן הנה אם ובתה, נפש נוספת למשפחתה. סעודת צהרים קורים לה סעודת מצוה:

ביום^[40] שבת אחר שבעה מברכים^[41] וקדיש, מתחיל החזן פזמון [חתן נעים וכו'] קום חתן לקרוא בתורה וכו', מיד עולה וקורא שלושה פסוקים מסוף הפרשה, ומפטיר מהעניין. ומסיים בהפטר נצבים מן ונודע בגוים זרעם^[42], עד ישיש עליך אלהיך^[43], בלי תרגום^[44]. גמרו התפילה, נפטרו והלכו לבתיהם לשלום. אך קרואי החתן סביבותיו סוכתו, מלווים אותו עד ביתו. אומרים קידוש ושבע ברכות^[45], וסועדים את ליבם^[46]:

ולאחר זמן־מה, עורכים השולחנות, וסוֹדֵרִים עליהם מיני משקאות ומגדים. וגברים נוהרים, מכל עברים, מצויידיים גם־כן בהלכות וטעמים ושירים. ומה־טוב ומה־נעים שבת אחים וריעים, זה אומר פזמון, וזה פורד

[39] יש לזה כמה מקורות:

[40] מכאן עד הסוף, העתקתי בס"ד בעיני יצחק שם הלכות שבעת ימי המשתה סימן ר"ז אות רנ"ד ד"ה ובכתבי:

[41] לא היו נוהגים שם להוסיף על הקרואים:

[42] ישעיה ס"א, ט':

[43] שם ס"ב, ה':

[44] רק את הסיום. וכן נהגו בעיר עדן, שמתחיל מפסוק ונודע בגוים וגו', כנזכר בנחלת יוסף חלק ב' דף י"ד ע"א ד"ה ביום. אך בהרבה מקומות נהגו שמתחיל מפסוק שלאחריו שוש אשיש, כדלעיל התם סעיף כ"ד:

[45] עיין שם הערה רנ"א:

[46] כעת אינה סעודת פת ממש, שזו רק לאחר מכן וכדלקמן בדברי אאמו"ר עצמו, אלא כגון כובאן. ועיין עוד שם הערה רמ"ח ד"ה וידוע:

רמון. ומפעם לפעם, אומרים הלכה או טעם. וכי יקצר המצע, השאלה נזרקת לאמצע, כאבן שלמה מסע, ואחד המבינים יבוא אֶתָּה במגע. כללו של־דבר, אחד שואל, ושני משיב, והשלישי שומע ומקשיב:

ועניין זה שונה בתכלית השינוי, כשהחתונה משותפת משתי ערים^[47], שני הצדדים נערכים טורים טורים, כולם רותחים כסירים, מתחרים כדובים ונמרים, כאריות וכפירים. כל אחד רוצה לזכות בתורו, להראות שבח מורו, ולהתכבד בעיני בני עירו, שאם לא כן מחר מחרתים יפשטו לו את עורו. חֲנוּ יסור, על שלא ידע לענות על מותר ועל אסור. מיעוט היגיעה, גורמת לחסרון הידיעה. ומפני מה כל זה ולמה, יען קנאת סופרים תרבה חכמה^[48]:

נתרוקנו השקים, ופונו הבקבוקים, ושאר פירות וצימוקים, ובמקומם יבואו גלוסקאות ורקיקים, ודייסות עולה עשנם עד שחקים, ותלתן מפולפל וחרף ממנו פיות מפהקים, ובשר מבושל ומתובל בתבלין שחוקים. ואחר אכילה, קישור ומזמור^[49] וכו' נטילת ידים וברכה. וכל נפש יִגְעָה, יִשְׁנָה קמעא כשעה. חוזרים לבית־הכנסת, לומדים ומתפללים וכו'^[50] ונפטרים לבתיהם לשלום:

[47] ר"ל כשאין החתן והכלה בני עיר אחת, אלא החתן מעיר זו והכלה מעיר אחרת, ובאים האורחים מצד הכלה לעירו של־חתן:

[48] ועיין מ"ש בס"ד שם הערה מ"ה ד"ה ולא עוד:

[49] "על שושנים" כנזכר לעיל:

[50] מנחה, ועיין שם הערה רנ"ה ד"ה והנוהגים: